

VIOLENȚĂ ȘI SCLAVIE MODERNĂ

Traficul de femei – perspectivă sociologică

www.editurauniversitara.ro

ALINA ANGHEL

**VIOLENȚĂ ȘI SCLAVIE
MODERNĂ**

Traficul de femei – perspectivă sociologică

www.editurauniversitara.ro

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Referent științific: Prof. univ. dr. Dan Banciu

Tehnoredactare computerizată: Alina Anghel

Coperta: Angelica Mălăescu

Copyright © 2011

Editura Universitară

Director: Drd. Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ANGHEL, ALINA

**Violență și sclavie modernă : traficul de femei : perspectivă
sociologică / Alina Anghel. - București : Editura Universitară, 2011**

Bibliogr.

ISBN 978-606-591-332-5

343.545

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate autorului.

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 /319.67.27,

comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-606-591-332-5

DOI: 10.5682/9786065913325

PREFAȚĂ

Secolul al XXI lea marchează în domeniul sociologiei preocupări științifice eterogene în direcția cercetării concrete a problemelor sociale, derivate dintr-un fond cazuistic complex. Premisa de la care s-a plecat în realizarea acestei lucrări este aceea că în societatea modernă se reclamă cu obstinație, în coordonate paradigmatiche specifice, prezența și evoluția „traficului de ființe umane” ca fenomen social și problemă socială cu atingere planetară. Traficul de femei este o temă a prezentului, puțin cercetată în câmpul științific românesc, exonerată aparent, în explicația științifică, de circumstanțele constructiviste, dar amprentată de cele derivate din funcționalismul social modern. „Violența și sclavia modernă” exprimate prin „trafic de femei” în volumul de față, aduce în fața cititorului elemente descriptive complexe, al unui fenomen social manifest.

Autoarea motivează alegerea temei arătând că în ultimele două decenii sa acordat o importanță deosebită cercetărilor privind fenomenul social al traficului de femei datorită amploarei crescute a acestuia în majoritatea regiunilor lumii. Acestea au vizat mai ales dimensiunile cantitative ale fenomenului dar și factorii care îl explică: migrația transfrontalieră în condițiile globalizării, sărăcia, discriminarea de gen, pattern-urile culturale. De asemenea, s-a semnalat faptul că sunt puține cercetări care au ca obiect, pe de o parte, evaluarea programelor sociale destinate integrării sociale a victimelor traficului de persoane, iar de cealaltă parte, analiza gradelor de eficiență ale programelor și serviciilor sociale în acest domeniu. În urma unei ample documentări asupra fenomenului de trafic de femei în scopul exploatării sexuale au fost identificate și analizate atât paradigmele explicative privind existența și expansiunea fenomenului la

nivel mondial, precum și cele care explică și justifică factorii determinanți ai succesului/insuccesului procesului de (re)integrare socială.

Lucrarea este structurată în două părți: prima parte - *Traficul de femei în scopul exploatării sexuale - cadru analitic*; a doua parte *Problematica integrării sociale a victimelor traficului de femei în scopul exploatării sexuale*.

Cadrul analitic al problematicii traficului de femei în scopul exploatării sexuale s-a cantonat în jurul următoarelor aspecte: delimitare conceptuală și proiecție istorică, traficul ca problemă socială și teoriile explicative ale fenomenului de trafic de femei în scopul exploatării sexuale.

Abordarea delimitărilor conceptuale a vizat trecerea în revista a documentelor internaționale și normativelor, care au proiectat definiții diverse ale traficului de persoane. Pentru conceptul "trafic de femei" abordarea definițională utilizată frecvent este cea desprinsă din cadrul general al problematicii traficului de persoane. Diversitatea conceptelor privind "traficul de persoane" rezidă din felul în care autoarea a surprins, în urma studiului întreprins, modul în care cercetătorii, implicați în studierea fenomenului de trafic au înțeles să delimiteze elementele de fond și de formă ale acestui subiect. La acest aspect se adaugă și faptul că transformările identificate la nivel social au favorizat, în timp, eradicarea unor forme ale traficului de persoane în schimbul apariției altora. De asemenea, plecând de la analiza modului în care specialiștii au fost ancorați în studierea fenomenului traficului de persoane, autoarea constată frecvent că cele mai multe definiții apar în jurul anumitor forme de trafic de persoane corespunzătoare unor indicatori crescuți (traficul de femei în scopul exploatării sexuale este un exemplu relevant, care înregistrează o diversitate de definiții semnificativă). Explicațiile date, plasează traficul de persoane în jurul aspectelor care fac obiectul sclaviei moderne, ale violenței împotriva persoanei, ale crimei organizate. De asemenea,

se constată adesea că traficul de persoane reprezintă o problemă socială explicată și definită în contextul fenomenelor de migrație internă și transfrontalieră, o problemă de încălcare a drepturilor omului și care vizează moralitatea.

În prezent, nu există o definiție unanim acceptată de către actorii scenei politice internaționale, a noțiunii de trafic de persoane. Traficul de persoane, ca proces social, se operaționalizează în jurul următoarelor elemente: implică circulația, transportul persoanelor; presupune existența a cel puțin două părți (victima și traficantul); părțile implicate au un statut și un rol bine determinat; scopul acțiunii de trafic de persoane este orientat în direcția exploatării victimei; acțiunea de trafic de persoane are la bază constrângerea; fenomenul traficului de persoane este identificat ca o formă a sclaviei moderne; traficul de femei apare ca formă de sclavie, de încălcare a drepturilor omului, de violență împotriva persoanei, o formă a crimei organizate.

Analiza istorică a fenomenului traficului de femei în scopul exploatării sexuale identifică parțial elemente similare celor care fac obiectul traficului de femei contemporan. În acest context, în studierea problematicii traficului de femei în scopul exploatării sexuale, în plan istoric s-a considerat următoarea paradigmă explicativă: proiecția istorică a traficului de femei în scopul exploatării sexuale, ca fapt social, se orientează în jurul aspectelor care fac obiectul comercializării femeii în scopul exploatării sexuale, prostituției forțate sau sclaviei sexuale. Pentru aceasta a fost analizată sclavia sexuală antichitate, în evul mediu, în epoca modernă și au fost descrise caracteristicile de fond și formă care fac obiectul traficului de femei în scopul exploatării sexuale în societatea contemporană. Perspectiva istorică de abordare a fenomenului de trafic de femei în scopul exploatării sexuale identifică o suprapunere de fond cu problematica prostituției forțate în care femeile implicate erau considerate slave sexuale.

Lucrarea analizează documentele internaționale care au beneficiat de acorduri internaționale începând cu cele din anul 1910 și până în prezent. Cercetarea în această direcție a concluzionat: dreptul internațional concentrează numeroase documente internaționale, regionale și locale care definesc traficul de persoane diferențiat, fără a putea surprinde întreaga problematică a acestuia. Sunt țări unde legislația este deficitară în acest sens.

Ca proces social, traficul de femei în scopul exploatării sexuale se descrie prin intermediul etapelor succesive pe care victimele le parcurg din momentul racolării și până ajung să fie repatriate sau când beneficiază de servicii specializate de asistență și protecție în scopul reabilitării și integrării sociale. În cadrul acestui subcapitol, este relevantă contribuția meritorie a autoarei lucrării de față, care pentru fiecare etapă a procesului de traficare a identificat declarații ale victimelor pe care le-a cules din cadrul unor înregistrări realizate de către Organizația Internațională pentru Migrație și care au fost fumizate formatorilor în cadrul diverselor seminarii desfășurate cu privire la problematica traficului de persoane - unde a luat parte în calitate de formator în cadrul diferitelor programe naționale privind prevenția traficului de persoane. În ceea ce privește cauzele, fenomenul traficului de femei în scopul exploatării sexuale are la bază explicații derivate dintr-un fond cazuistic complex și care fac obiectul:

a) politicilor economice și al celor migraționiste; b) corupției; c) proceselor de stratificare socială; d) discriminărilor rasiale și de gen. Traficul de femei este strâns legat de aspectele care privesc procesul economic în contextul globalizării. În multe țări în curs de dezvoltare, contextul globalizant a favorizat stratificarea socială. În acest cadru, multe femei din clasele sociale sărace au încercat să identifice oportunități de ancorare pe piața muncii. Profilul femeilor din acest segment de populație se descrie ca fiind cel corespunzător femeii sărace, care nu are acces la serviciile educaționale,

care sunt discriminate pe criterii etnice sau rasiale și care au habitatul într-un perimetru privat de oportunitatea de dezvoltare economică. Pe fondul acestor aspecte, s-a dezvoltat procesul de migrație al femeilor din țările sărace către cele bogate. Migrația a favorizat dezvoltarea fenomenului de trafic într-o formă organizată, bazată pe construcția și consolidarea rețelelor de traficanți. În acest cadru, traficul de femei a cunoscut o creștere extrem de rapidă (cel de al treilea după traficul de droguri și cel arme).

Traficul de femei în scopul exploatării sexuale este înregistrat în majoritatea țărilor lumii. O parte dintre acestea sunt țări-sursă, altele sunt considerate țări de tranzit iar altele sunt identificate ca țări de destinație pentru victimele traficului de persoane. În categoria țărilor de destinație se află țări dezvoltate din punct de vedere economic și unde legislația privind migrația este permisivă iar prostituția este legalizată. Totodată, în aceste țări, acțiunile naționale de prevenire și combatere a fenomenului de trafic nu sunt suficient de bine dezvoltate. Informațiile oferite în acest capitol au favorizat identificarea proiecțiilor teoretice explicative ale traficului de femei surprinse în capitolul „Modele teoretice explicative ale traficului de femei”. Au fost prezentate următoarele teorii: sociologice, teoria migrației, teorii feministe, traficul de femei – formă a crimei organizate, traficul de femei din perspectiva drepturilor omului.

Traficul de femei în scopul exploatării sexuale se analizează pe marginea considerațiilor legate de violența împotriva persoanei - ca o reacție și o consecință a destrucției valorilor morale ale individului în societatea consumistă. Incidența crescută a acestei probleme sociale se explică și în contextul toleranței conștiinței colective față de aceasta.

Problematica integrării sociale a victimelor traficului de femei în scopul exploatării sexuale s-a centrat pe politicile anti trafic la nivel mondial, european, național și descrie serviciile de asistență și protecție destinate victimelor traficului

de persoane care sunt organizate în conformitate cu politicile anti trafic și implementate la nivel internațional, regional și local. Buna tradiție sociologică solicită integrarea teoriei și cercetării empirice în cadrul unei lucrări ceea ce și reunește cartea pe care o prefațăm. Proiectarea cercetării empirice „Integrarea socială a victimelor traficului de persoane” s-a întemeiat pe orientările teoretice ale proceselor de socializare și integrare socială analizate din perspectivă sociologică. În acest sens, demersul analitic s-a focalizat asupra teoriilor structuraliste și funcționaliste, contractualiste și organiciste.

Cercetarea asupra modelelor de integrare socială a victimelor s-a realizat după ce au fost proiectate cadrul teoretic și modelele teoretice explicative ale proceselor de socializare și integrare.

Analiza modelelor de integrare socială a victimelor traficului de femei, pleacă de la considerarea a două modele de integrare, identificate prin analogie cu practicile dezvoltate la nivelul centrelor specializate de asistență și protecție a victimelor traficului de femei în scopul exploatării sexuale (modelul derivat din practica intervențională a centrelor de zi și cel derivat din practica intervențională în centrele rezidențiale) pentru care activitatea de integrare socială diferă în funcție de gradul de implicare și responsabilizare al beneficiarilor și al mediilor cu care acestea se intersectează. Analiza procesului de integrare socială al beneficiarelor (victimele traficului de persoane în scopul exploatării sexuale) are meritul de a viza: măsurarea percepției asupra gradului de satisfacție a beneficiarelor față de serviciile specializate; determinarea nivelului de importanță a serviciilor specializate în procesul de integrare din perspectiva beneficiarelor; evaluarea serviciilor de specialitate în asistența socială a beneficiarelor pe criterii de eficiență prin structurarea acestora în funcție de gradul de satisfacție și nivelul de importanță perceput; identificarea nivelului competențelor

sociale formate în urma programelor de asistență și protecție și necesare integrării sociale; analiza perspectivelor de integrare (familială, profesională, educațională, comunitară) a beneficiarilor sistemului de asistență și protecție socială; măsurarea gradului de eficiență comparativă a celor două modele analizate, în funcție de șansele de succes ale procesului de integrare.

În studierea procesului de integrare socială a victimelor traficului de femei în scopul exploatării sexuale - pe baza modelelor identificate la nivelul structurilor analizate - s-a optat pentru cercetarea de tip standard, care coroborează analize calitative și cantitative, ancheta prin chestionar și ancheta prin interviu semistructurat. Este de remarcat și deontologia cercetării științifice, autoarea lucrării precizând unele limite ale cercetării empirice. Cercetarea este mai degrabă ilustrativă decât reprezentativă, deoarece accesul în centrele specializate destinate victimelor traficului de persoane este dificil și impune restricții. Totodată, posibilitatea de identificare și contactare a tuturor beneficiarilor aflate în evidența centrelor de zi este foarte greoaie și este condiționată de gradul de accesare a serviciilor specializate de către beneficiarii direcți. În urma analizei și a interpretărilor rezultatelor cercetării s-au identificat factorii care pot perturba procesul de integrare socială, precum: calitatea scăzută a serviciilor specializate în contextul unei eficacități scăzute a intervențiilor specializate, urmare a diminuării suportului profesionist; durata minimă a programelor specializate din cauza unei proiectări defectuoase în normativele specifice; dificultăți în implicarea specialiștilor din sistem ca urmare a faptului că mulți dintre aceștia nu sunt specializați în problematica traficului de persoane sau nu sunt motivați în a se implica în astfel de activități; victimele sunt insuficient de motivate în alegerea serviciilor specializate din cauza slabei informări cu privire la asistența specializată în scopul reabilitării și integrării sociale; lipsa de sustenabilitate

financiară în dezvoltarea coerentă a serviciilor specializate. Ca o apreciere generală asupra nivelului științific al lucrării, remarcăm sistematizarea problematicii și structurarea ideilor, argumentarea riguroasă și demersul hermeneutic de interpretare a datelor și rezultatelor cercetării în sensul reliefării specificului traficului de femei în scopul exploatării sexuale și al realizării modelelor de integrare socială ale victimelor traficului în România.

Analiza fină a dimensiunilor conceptelor de trafic de femei în scopul exploatării sexuale și de prostituție se raportează la criteriul consimțire/constrângere, precum și la criteriul comercializării (vânzării cumpărării, pe baza cererii și ofertei care exprimă nevoile sexuale, respectiv resursele de servicii sexuale). Potrivit noilor orientări în definirea celor două concepte și în legislația internațională în domeniu, pe care le vizează și autoarea, prostituția și traficul de femei în scopul exploatării sexuale se aseamănă după criteriul comercializării dar se deosebesc după criteriul consimțirii (în cazul prostituției liber practicate) sau constrângerii (în cazul traficului de persoane, prin violență sau chiar prin înșelarea victimelor).

Pe lângă meritul unei analize conceptuale, al analizei istorice și al analizei etapelor fenomenului social al traficului de femei în scopul exploatării sexuale, apreciem caracterul critic, științific, sociologic argumentat al analizelor privind: legislația în domeniu (doar Suedia face excepție, cu o bună practică legislativă care incriminează solicitarea serviciilor sexuale; toate celelalte țări, inclusiv cele democratice, dezvoltate, au legislații neconforme sensului protejării demnității persoanei umane; în România, legea nr. 678/2001 apare defazată față de convenția de la Palermo din 2000, deoarece elimină starea de vulnerabilitate a victimelor din definirea situației traficului de persoane); politicile sociale (care au eșec pentru că pun accent pe consecințe, pe statistica victimelor traficului, dar neglijează complexul de cauze

– de la sărăcie la atitudinile discriminatoare de gen – ce ar impune politici sociale și educaționale eficace), implicarea ineficientă, prin programe și măsuri specifice, a diferitelor organizații și instituții naționale și internaționale (ONG, FMI, Banca Mondială etc). Cercetarea empirică pune în evidență faptul că unele centre de asistență socială pentru victimele traficului de persoane, din România, înființate prin lege nu funcționează efectiv.

Cartea are și meritul de a contribui la schițarea unei strategii în domeniul (re)integrării sociale a victimelor traficului de persoane, prin relaționarea analizei cauzelor fenomenului social al traficului, cu definirea riguroasă și legiferarea bine întemeiată, precum și cu crearea cadrului instituțional funcțional – incluzând alocarea resurselor financiare, atragerea, formarea și stimularea resurselor umane (a specialiștilor în domeniu), precum și evaluarea eficacității programelor și serviciilor de (re)integrare socială a victimelor traficului de persoane.

În acest context, devine cu atât mai meritorie cercetarea empirică, întemeiată pe teorii explicative ale fenomenului traficului de persoane și de modelele teoretice ale integrării sociale, realizată cu o metodologie complexă și riguroasă, relevând o deontologie riguroasă a cercetării. Lucrarea se încheie cu un capitol de concluzii, cu recomandări pentru practici, programe și servicii sociale privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, precum și asistarea și protecția victimelor traficului în vederea unei reintegrări sociale reușite.

Lucrarea doamnei dr. Alina Anghel, lector universitar la Universitatea „Valahia” din Târgoviște, are o valoare teoretică incontestabilă și o reală valoare aplicativă, prin analizele teoretice, precum și prin cercetarea empirică și recomandările care se adresează decidenților politicilor și programelor sociale, inclusiv pentru formarea specialiștilor în domeniul cercetat.

Lucrarea poate fi apreciată ca un recurs la reconsiderarea valorilor umane ale demnității și libertății persoanei, grav alterate în societatea modernă. Acest fapt se constată ca urmare a maximalizării, în acordarea importanței, a aspectelor care fac obiectul secvențelor de existență umană raportate la valorile materiale în detrimentul celor moral-spirituale. În concluzie, se poate aprecia că d-na lector universitar dr. Alina Anghel, a sesizat și aprofundat cu claritate și competență aspectele fundamentale ale fenomenului de trafic de femei în lucrarea de față, propusă spre publicare, la Editura Universitară București, în colecția sociologie, fiind deosebit de utilă specialiștilor, cercetătorilor, cadrelor didactice și studenților care se preocupă de problematica domeniilor sociologie și asistență socială.

Prof. univ. dr. Gheorghe Bunescu
16 noiembrie 2011

CUPRINS

Prefață	5
Cuprins	15
Lista tabelelor	19
Lista figurilor	19
Introducere	21
Partea I Tr a fi cul de femei în scopul exploatării sexuale- cadru analitic	26
<i>Capitolul I</i> Traficul de femei – formă a sclaviei moderne	26
1.1. Definiții operaționale: trafic de persoane vs. sclavie modernă	26
1.2. Proiecția istorică a fenomenului de trafic de femei	43
1.3. Trafic de ființe umane vs. prostituție – perspectiva juridică.	57
<i>Capitolul II</i> Traficul de femei – problemă socială ...	67
2.1. Traficul de femei – ca proces social	67
2.2. Cauze	78
2.3. Dinamica fenomenului în lume	89
<i>Capitolul III</i> Modele teoretice explicative ale traficului de femei	101
3.1. Teorii sociologice	101
3.2. Teoria migrației	109
3.3. Teorii feministe	116
3.4. Traficul de femei formă a crimei organizate ...	120

3.5. Traficul de femei din perspectiva drepturilor omului	126
Partea II Problematika integrării sociale a victimelor traficului de femei în scopul exploatării sexuale	129
<i>Capitolul IV</i> Politici sociale antitrafic (2000-2008) .	129
4.1. Evoluții și implementări O.N.U	129
4.2. Evoluții și implementări în spațiul european	137
4.3. Evoluții și implementări în România	147
<i>Capitolul V</i>	161
5.1. Socializare – definiție, forme și mijloace	161
5.2. Integrare socială – definiție, forme și mijloace	170
5.3. Teorii explicative	182
<i>Capitolul VI</i> Modele teoretice, explicative ale proceselor de socializare și integrare ale victimelor traficului de femei	194
6.1. Cadrul problematic al cercetării	194
6.2. Metodologia și limitele cercetării	189
6.3. Analiza și interpretarea rezultatelor	207
Concluzii	247
Bibliografie	253

www.editurauniversitara.ro

Mulțumesc mentorilor mei, prof. Dr. Elena Zamfir, prof. Dr. Schifirneț Constantin, prof. Dr. Banciu Dan, prof. Dr. Bunescu Gheorghe care m-au încurajat, sprijit și orientat permanent în efortul de cercetare asupra acestui subiect. Mulțumesc familiei mele care mi-a fost permanent alături.

www.editurauniversitara.ro

Lista tabelelor

- Tabelul 1 – Trafic vs. contrabandă
Tabelul 2 – Criterii ale diferențierilor dintre trafic de persoane și prostituție
Tabelul 3 – Migrația în lume
Tabelul 4 – Naționalitatea traficantilor identificați în diverse rețele 2002-2005
Tabelul 5 - Statistica victimelor traficului provenite din România
Tabelul 6 – Distribuția victimelor identificate în perioada 2006-2008
Tabelul 7– Distribuția centrelor de asistență a victimelor traficului de persoane în România

Lista figurilor

- Figura 1 – Elementele acțiunii traficului de persoane
Figura 2 – Distribuția țărilor care au ratificat Tratatul european privind combaterea traficului de persoane
Figura 3 – Rețeaua rutelor de trafic din lume
Figura 4 – Țări de origine pentru victimele traficului de persoane în lume
Figura 5 - Țări de destinație pentru victimele traficului de persoane în lume
Figura 6 – Profilul victimei identificate în Africa
Figura 7 – Distribuția surselor de raportare în Asia
Figura 8 - Țări de origine pentru victimele traficului de persoane în Europa
Figura 9 – Distribuția cazurilor identificate în Europa
Figura 10 – Distribuția victimelor identificate în Europa pe surse de raportare
Figura 11 – Distribuția victimelor identificate în America pe surse de raportare
Figura 12 – Structura standard a rețelei de trafic de persoane
Figura 13 – Rețea de trafic – model central
Figura 14 – Rețea de trafic – model liniar
Figura 15 – Diagrama numărului de traficantți identificați în 2002- 2005
Figura 16 – Relația dintre instituțiile implicate în activitatea de asistență și protecție
Figura 17 – Subsisteme și medii

www.editurauniversitara.ro